

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-078-0-16>

ПРО ДЕЯКІ КАТЕГОРІЇ ХРИСТИАНСЬКОЇ ЕТИКИ В ІСПАНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ НА МЕЖІ ХІХ – ХХ СТОЛІТЬ

Зайченко Н. І.

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної та прикладної психології
ПВНЗ «Інститут екології економіки і права»
м. Київ, Україна*

Іспанська педагогіка на межі ХІХ – ХХ століть за провідну теоретико-методологічну засаду визнавала християнську доктрину. Це було цілком закономірним для країни, в якій за Конституцією Монархії 1876 року встановлювалося: «Католицька, апостольська, римська, релігія є державною релігією. Нація зобов'язана підтримувати культ» (ст. 11) [1].

Відповідно до положень християнського етичного вчення людина приведена у земний світ Богом задля виконання нею свого доленосного призначення. У правильному провадженні життєвого шляху відповідно до заповіданого їй Богом людина отримуватиме «тимчасове» (земне) щастя. Сотворена за образом Божим, вона у земному житті прагнучиме до вдосконалення, щоби наблизитися до Бога, і тим самим заслуговуватиме право на небесну благодать – «небесний рай», або «вічне щастя».

Категорія «щастя» – одна з основних категорій християнської етики, яка набула поширення в іспанській педагогіці на межі ХІХ – ХХ століть. Педагог Луїс Елейсальде Йзагірре у «Компендіумі зі психології, логіки і етики» (Мадрид, 1891 р.) наголошував на тому, що християнська філософія завжди визначала предметом людського щастя – Бога, що щастя людини співвідноситься з її «кінцевою метою» і в цьому відношенні – «тільки Бог може бути метою вищого щастя людини» [2, с. 342].

За твердженням педагога, «у земному житті людина не може бути повністю щасливою, адже земний шлях людини є лишень сходинкою до іншого, де вона буде вічно щасливою за умови, що своєю свобідною волею прагнучиме до останньої мети» [2, с. 343].

У «Курсі зі психології, логіки і філософії моралі» (Логроньо, 1892 р.) Луїса Морено Бустаманте категорія «щастя» визначалася як

«стан ідеального, сповнення усього доброго та позбавлення усього лихого» [3, с. 103].

На переконання педагога, людське щастя найтіснішим чином пов'язано з добром, яке чинить особистість. Більше того, щастя – це наслідок добродійних її діянь. Луїс Морено Бустаманте пояснював: «Оволодіваючи абсолютним добром, людина досягатиме повного щастя; і у здійсненні морального добра полягає щастя, що в цьому житті може досягатися. Із цього виходить, що є два рівні щастя: досконалий, коли щастя абсолютне або вище, і недосконалий рівень, коли воно – відносне» [3, с. 103].

Педагог-богослов Рамон Руїс Амадо у книзі «Секрет щастя» (Барселона, 1913 р.) утверджував думку про те, що Бог створив людину для щастя, людське щастя подібне до Божого щастя, бо людина створювалася за образом та подобою Божою. Прагнути до щастя – єдиний правильний шлях для особистості, задля цього вона наділена «кустремлінням до духовного вдосконалення, розумовою здібністю пізнання та волею любити» [4, с. 7].

Щастя, яке підвладне людині у відведеному їй проміжку земного життя, може здобуватися нею виключно за умови націлювання на складну духовну практику – чинення добрих справ, удосконалення власних здібностей розуму, волі та серця, діяння зі справжньою любов'ю. Земне щастя людини полягає не в тому, щоб задовольняти нескінченні бажання та примхи, а в тому, щоб відчувати спокій у душі. «Людина має насолоджувати моментом, даним їй Богом, і тими благами, якими сповнений цей момент», – настановляв педагог [4, с. 185].

Інша етична категорія, поширена в іспанській педагогіці на рубежі XIX – XX століть, – *категорія «доброчесність»*. У підручнику барселонського педагога-богослова Себастьяна Пуейо Саламеро «доброчесність» визначалася як «звичка душі, яка схиляє людину учиняти добре», або ж «звичай учиняти відповідно до порядку, встановленого Богом» [5, с. 220–221].

Мета доброчесності – вдосконалення людини, її почуттів, розуму, волі; доброчесність дає особистості змогу «здобути спасіння». Є доброчесності богословські (теологічні) – надприродні, закладені у душу людини Богом, саме вони уможливають досягнення спасіння. Це доброчесності – віра, надія, любов. Є доброчесності моральні, вони – прямо стосуються людських діянь, чиняться по волі людини. Чотири з моральних доброчесностей називаються «головними», тому що від них походять усі інші. Це – розсудливість, справедливість, стійкість та постійність. Вони – основа моральних вчинків особистості [5, с. 235].

У підручнику Пруденсіо Відаля Хіменеса «добročесність» роз'яснювалася як прагнення людини робити добро ближнім без особистого інтересу від цього. «Добročесність не тільки дає нам змогу здобути щастя і безсмертну славу в іншому житті, але й слугує тому, щоби наше життя було сповнене честі і користі, спокою і того щастя, яке можливе тут, на землі», – зазначалося педагогом [6, с. 29].

Серед найважливіших особистісних добročесностей у підручнику називалися розсудливість, стриманість, милосердя, правдивість, справедливість, терпимість, скромність, а серед гарних людських якостей – чесність, працелюбність, вдячність, ввічливість. Милосердя визначалося добročинністю найважливішою, бо з неї походять усі інші. Милосердя передбачає любов до Бога й до ближніх людей [6, с. 75–76].

Категорія «істина» в іспанській педагогіці на межі ХІХ – ХХ століть набула своєрідного трактування. Що є істина, істинне? – питання, яке іспанські педагоги розкривали у площині відношень «людина – Бог» та «розум – дух». У «Компендіумі психології, логіки і філософії моралі» (Валенсія, 1890 р.) Мануель Поло Пейролон констатував: «Істинними є речі, які існують або ж існували, а неіснуючі – фальшивими; звідси виходить, що усяке знання відповідає реальності пізнаваної речі, в цьому випадку воно буде істинним, в іншому – фальшивим. Буття і істина співпадають абсолютно, але, оскільки для людини все є відносним, то, називаючи речі істинними, вона прагне говорити не тільки про їхнє існування, а й про існування їх такими, якими вона їх пізнала» [7, с. 96].

Мануель Поло Пейролон звертав увагу на те, що розрізняють три типи істин, зокрема, істини об'єктивні, або метафізичні; істини суб'єктивні, або логічні; істини моральні. Об'єктивні – то є «істини, про які св. Августин казав «істинним є те, що є» [7, с. 97]. Вони існують самі по собі, такими, якими мають бути. Суб'єктивні істини – це «істини, які співвідносяться не безпосередньо з реальністю речей, а співвідносяться з розумінням людини, яке сформувалося в процесі пізнання сутностей існуючих речей». Моральні істини – «істини, які відображають співвідношення між думкою та її вираженням, між тим, що людина знає й відчуває, та тим, що говорить про це» [7, с. 97–98].

«Загальним чином істину можна означити як узгодження між розумінням та самими речами», – підсумовував педагог [7, с. 98].

Гало Рекуеро Гарсія наводив визначення «істини» як «відношення тотожності між суб'єктом, який пізнає, і пізнаваним об'єктом», як «реальності речей або представлення об'єктів та їхніх модифікацій такими, якими вони є, у розумі» [8, с. 171].

Істина може бути логічною і метафізичною. Логічна істина – то є «відповідність між розумінням та пізнаванням об'єктом», а метафізична – «відповідність речей Вищому Розуму» [8, с. 171].

За твердженням педагога, істина має такі невід'ємні властивості, як: унікальність (істина виражає точне єдине відношення між розумінням й об'єктом), абсолютність (істинна незмінна ні за яких причин) та необхідність (істина не підпорядковується волі людини) [8, с. 171].

На думку педагога Луїса Морено Бустаманте, «розум даний людині, щоби пізнавати істину» [3, с. 128]. Іншої необхідності розуму людини немає. Людина в процесі освіти має навчитися розрізняти істини й хиби. «Найважливішим підтвердженням та джерелом істини для людини є слово Боже. Це підтвердження є абсолютним, бо мудрість Бога безмежна, вона йде від добра і не може вводити в оману», – відмічав педагог [3, с. 135].

Таким чином, іспанськими педагогами на межі XIX – XX століть обґрунтовувалися окремі категорії християнської етики, зокрема категорії «щастя», «добросесність», «істина», а педагогічна теорія цілкомито засновувалася на постулатах християнського вчення. Відповідно до тлумачень іспанських педагогів Бог втілюється в істині, добрі, красі, щасті – й людська душа має спрямуватися на досягнення розумного, доброго, прекрасного, доленосного, себто на пізнання Бога й любов до Нього, здобуваючи в цьому «вічний» сенс буття.

Література:

1. Constitucion de la Monarquia Española (30 de junio de 1876) [Recurso electronico]. Modo de acceso: <http://www.dircost.unito.it/cs/docs/CONST%201876.htm>.
2. Eleizalde e Yzaguirre L. Compendio de Psicologia, Logica y Etica. Madrid: Establecimiento Tipografico de G. Juste, 1891. 500 p.
3. Moreno Bustamante L. Curso de psicologia, logica y filosofia moral. Logroño: Imp. y Lib. de D. Ricardo M. Merino, 1892. 464 p.
4. Ruiz Amado R. El secreto de la felicidad. Barcelona: Libreria Religiosa, 1913. 190 p.
5. Pueyo Salamero S. Lecciones de religion y moral. Barcelona: Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, 1911. 340 p.
6. Vidal Jimenez P. La aurora de la niñez. Libro moral de lectura para niños y niñas. Guadalajara: Establecimiento Tipografico de Antero Concha, 1908. 210 p.
7. Polo y Peyrolon M. Compendio de Psicologia, Logica y Filosofia moral. Valencia: Imprenta de Manuel Alufre, 1890. 280 p.
8. Recuero Garcia G. Pedagogia. Educacion General. T. 1. Valencia: Establecimiento tipografico «La Gutenberg», 1912. 363 p.